

บทที่ 3

ข้อมูลพื้นฐานชุมชนหนองหอย

1. ข้อมูลเกี่ยวกับศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอย

ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอยตั้งอยู่ที่บ้านหนองหอยเก่า ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ แต่เดิมบ้านหนองหอยนี้เป็นหมู่บ้านเก่าแก่ประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวม้ง นอกนั้นเป็นจีนฮ่อ ลีซอ และคนเมืองที่เข้ามาตั้งรกรากถิ่นฐานก่อนสมัยสงครามโลกครั้งที่ 1 โดยมีการเผาป่าเพื่อทำไร่เลื่อนลอยและปลูกฝิ่น ไม่มีที่ทำกินเป็นหลักแหล่งโยกย้ายไปเรื่อย ๆ อันเป็นสาเหตุทำให้ป่าต้นน้ำถูกทำลายไป จนเมื่อปี พ.ศ. 2512 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมราษฎรหมู่บ้านหนองหอย ทรงทราบถึงปัญหาต่าง ๆ และสภาพความเป็นอยู่ที่ลำบากแร้นแค้นของราษฎรชาวไทยภูเขา พระองค์จึงทรงมีพระราชดำริที่จะส่งเสริมอาชีพด้านการเกษตรกรรม จากเดิมพื้นที่เป็นไร่ฝิ่น มาเป็นแปลงพืชผักเศรษฐกิจที่สร้างรายได้และความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นแก่ราษฎรในพื้นที่

ต่อมาในปี พ.ศ. 2527 จึงได้มีการจัดตั้ง “ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอย” ขึ้น เพื่อคอยดูแลช่วยเหลือให้ความรู้ด้านวิชาการเกษตรและด้านอื่น ๆ แก่ราษฎรชาวไทยภูเขาในพื้นที่รับผิดชอบ มีพื้นที่ในความรับผิดชอบประมาณ 13,231 ไร่ ตั้งอยู่บนเขาที่มีความสูงเหนือระดับน้ำทะเล 780-1,430 เมตร มีแหล่งท่องเที่ยวทางการเกษตร พืชผักเมืองหนาวหลากหลายชนิด ทั้งที่ปลูกอยู่ภายในศูนย์ฯ หรือแปลงของเกษตรกรที่ปลูกอยู่ทั่วไปตามบนสันเขาดูแปลกตา ชาติจากแปลงพืชสมุนไพร การปลูกผักสาธิตแบบ ไฮโดรโปนิกส์ (การปลูกพืชบนสารละลาย) โดยส่วนใหญ่จะเป็นผักในตระกูลสัลดเช่น โอ๊คลิฟเขียว โอ๊คลิฟแดง และบัตเตอร์เฮดอีกทั้งแปลงปลูกไม้ผลเมืองหนาวเช่น พลัม พลัม สาลี่ อะโวคาโด สตรอเบอร์รี่ องุ่นดำไร้เมล็ด เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เช่น จุดชมวิวม่อนล้อม ม่อนแจ่ม น้ำตกตาดหมอก น้ำตกวังฮาง และถ้ำคูหาวาริ เป็นต้น

ปัจจุบันมีหมู่บ้านในเขตพื้นที่ความรับผิดชอบของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอยทั้งหมดจำนวน 5 หมู่บ้าน คือ บ้านสามหลัง บ้านหนองหอยเก่า บ้านหนองหอยใหม่ บ้านแม่จิและบ้านปางไฮ ครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมด 11,875 ไร่ ประชากรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่มีทั้งที่เป็นชาวพื้นเมืองและชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ได้แก่ ม้ง ลีซอ จีนฮ่อ มูเซอและเย้า

2. ชุมชนม้งหนองหอย

จากคำบอกเล่าของผู้อาวุโสภายในชุมชนม้งบ้านหนองหอย ทำให้ทราบที่มาของชุมชนหนองหอยว่าเริ่มจากการที่มีกลุ่มชาวม้ง(ม้งขาว)จากอำเภอสะเมิงได้อพยพเข้ามาอยู่ในบริเวณนี้และได้ก่อตั้งชุมชนขึ้นเรียกว่า บ้านหนองหอย ปัจจุบันนี้ได้แยกเป็น 2 หมู่บ้าน คือ บ้านหนองหอยเก่าและบ้านหนองหอยใหม่ (ผู้รู้บางท่านบอกว่าม้งขาวอพยพมาจากอำเภอหางดง และจังหวัดแม่ฮ่องสอน เพื่อแสวงหาความอุดมสมบูรณ์บริเวณแถบอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพในเขตตำบลแม่แรมแห่งนี้)¹¹ ซึ่งทั้ง 2 หมู่บ้านต่างก็มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีความสามัคคีและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันเป็นอย่างดี

ชาวม้งกลุ่มแรก ๆ ที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานบริเวณนี้ เริ่มจากตระกูลแซ่ย่าง (เตชะเลิศพนา) ซึ่งเข้ามาก่อนประมาณ 1 – 2 ปี หลังจากนั้นจึงได้ชักชวนเครือญาติให้เข้ามาตั้งรกรากอยู่ด้วยกัน ในปัจจุบันมีแซ่ตระกูลต่าง ๆ ตามมาตั้งถิ่นฐานในชุมชนอีกหลายตระกูลด้วยกันเช่น ตระกูลแซ่ซังและแซ่ว่าง เป็นต้น โดยตระกูลแซ่ย่างซึ่งเป็นกลุ่มที่มาตั้งรกรากถิ่นฐานอยู่ก่อนตระกูลอื่น ๆ ถือเป็นตระกูลใหญ่ของชาวม้งที่อาศัยอยู่ในบริเวณพื้นที่แถบตำบลแม่แรมนี้

ชาวม้งที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานบริเวณนี้ ได้มีการทำไร่เลื่อนลอยและมีการเคลื่อนย้ายถิ่นฐานไปเรื่อย ๆ บนดอยสูงรอบ ๆ บริเวณที่อกเขาแห่งนี้ซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์มาก หลังจากนั้นจึงเริ่มมีการตั้งถิ่นฐานอยู่เป็นหลักแหล่ง แต่เดิมอาชีพหลักของชาวม้งในแถบนี้คือการทำไร่เลื่อนลอยและลักลอบปลูกฝิ่น เนื้อที่สำหรับปลูกฝิ่นมีประมาณ 250 ไร่ทำให้ประชากรม้งคิดฝิ่นเป็นจำนวนมากโดยเฉพาะผู้ชาย ดังนั้นภาระในการทำไร่ทำสวน และดูแลครอบครัวในขณะนั้นจึงต้องตกเป็นของฝ่ายหญิงที่ต้องทำงานหนักไม่ต่างจากผู้ชาย

ต่อมา ในปี พ.ศ. 2527 ได้มีการก่อตั้งศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอย เพื่อลดปัญหาชาวเขาทำลายป่าเพื่อทำไร่เลื่อนลอย เพื่อส่งเสริมและพัฒนาอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร โดยได้มีการแนะนำให้ชาวม้งที่อาศัยอยู่ในบริเวณนี้ปลูกพืชเศรษฐกิจใหม่ ๆ ทดแทนการปลูกฝิ่น และการทำไร่เลื่อนลอย สามารถยกระดับความเป็นอยู่ของชาวม้งให้ดีขึ้น

ปัจจุบันได้มีการแบ่งพื้นที่ป่าในบริเวณชุมชนหนองหอยออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้

- 1) พื้นที่ที่ใช้สำหรับทำไร่ ปลูกพืชผัก

¹¹ สัญญา สะสองได้ออคำสัมภาษณ์นายสุรินทร์ นทีไพรวัลย์ ผู้ใหญ่บ้านบ้านหนองหอย, นายจันทาลย์ เตชะเลิศพนา, นายจั่ว เตชะเลิศพนา หมอทรงประจำหมู่บ้าน, นายเจ้า เตชะเลิศพนา, นายตอง เตชะเลิศพนา, และนายฟ่าง เมธาอนันต์กุล ระหว่างเดือนกุมภาพันธ์-พฤษภาคม 2553.

จัดหาช่วงพื้นที่ที่เป็นที่ราบหรือช่วงพื้นที่ที่พอจะสร้างบ้านได้ และมีการสร้างบ้านที่กระจายตัวออกเป็นกลุ่ม ๆ ตามความสูงต่ำของภูมิประเทศ ปัจจุบันนี้ภายในชุมชนหนองหอยมีสมาชิกประมาณ 285 ครัวเรือน ซึ่งถือว่าเป็นชุมชนใหญ่ชุมชนหนึ่ง

สำหรับภูมิประเทศของชุมชนหนองหอย จะมีสภาพพื้นที่เป็นภูเขาสูง พื้นที่ของหมู่บ้านจะตั้งอยู่ตามแนวเทือกเขาถนนธงชัย อยู่ห่างจากจังหวัดเชียงใหม่เป็นระยะทางประมาณ 36 กิโลเมตร และเป็นหมู่บ้านที่มีรูปร่างคล้ายกับตัวหนอนซึ่งมีอาณาเขต ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อ	บ้านโป่งไคร้
ทิศใต้	ติดต่อ	บ้านแม่จิ, ปางไฮ
ทิศตะวันตก	ติดต่อ	บ้านแม่ปง, บางบ่อ
ทิศตะวันออก	ติดต่อ	บ้านโป่งแยง

จากเส้นทางสายเชียงใหม่ – ผัง ทางหลวงหมายเลข 107 เมื่อเดินทางผ่านอำเภอแมริมประมาณกิโลเมตรที่ 17 จะมีสามแยกให้เลี้ยวซ้ายไปตามทางหลวงหมายเลข 1096 ไปอำเภอสะเมิงเดินทางต่อไปอีกประมาณ 15 กิโลเมตร จะพบหมู่บ้านโป่งแยง จะเห็นทางแยกเลี้ยวขวาโดยสามารถสังเกตได้จากป้ายโครงการหลวงหนองหอยตรงปากทางเข้า (ด้านขวามือ) ถนนเข้าหมู่บ้านจะเป็นถนนคอนกรีตแต่เส้นทางจะเป็นทางลาดชันขึ้นเขาโดยตลอด ทั้งนี้ก่อนจะถึงบริเวณที่ชาวม้งในชุมชนบ้านหนองหอยตั้งบ้านเรือนอยู่จะผ่านอาคารศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอยก่อน

ภาพที่ 3-2 แผนที่การเดินทางไปสู่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอย

ที่มา : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่. 2553. โครงการหลวง : การท่องเที่ยวในมิติเศรษฐกิจพอเพียง
 บนยอดดอย 365 วัน. เชียงใหม่. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่. หน้า 85.

การเดินทางเข้าสู่ชุมชนหนองหอยในปัจจุบันถือว่าสะดวกสบายเนื่องจากมีถนนคอนกรีตตัดผ่านและสองข้างทางมีร้านค้า ตลอดจนร้านอาหารหลายร้านมาเปิดให้บริการนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังมีบริการที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวทั้งในแบบห้องพักรั่วไปและแบบโฮมสเตย์ ที่มีเอกชนหลายแห่งเข้ามาดำเนินการ รวมไปถึงนายสุรินทร์ นทีไพรวัลย์ ผู้ใหญ่บ้านบ้านหนองหอยก็ยังสามารถปรับปรุงบริเวณบ้านของตนเองให้เป็นที่พักแบบโฮมสเตย์ไว้สำหรับบริการนักท่องเที่ยวด้วยเช่นกันหลังจากที่แหล่งท่องเที่ยวบริเวณนี้เป็นที่นิยมในหมู่นักท่องเที่ยวมากขึ้น

ลักษณะภูมิอากาศ

สภาพภูมิอากาศของชุมชนหนองหอยจะมีลักษณะของภูมิอากาศที่ใกล้เคียงกันตลอดทั้งปี เนื่องจากภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นภูเขาสูง พื้นที่ส่วนใหญ่ใช้ทำการเกษตร ดังนั้นภูมิอากาศโดยรวมจะคล้ายคลึงกันคือเย็นสบายตลอดทั้งปี ภูมิอากาศในแต่ละฤดูเป็นดังนี้

ฤดูร้อน สภาพภูมิอากาศจะอยู่ที่ 30 องศาเซลเซียสที่เป็นความร้อนสูงสุด

ฤดูฝน สภาพภูมิอากาศจะมีฝนตกชุกมาก

ฤดูหนาว สภาพภูมิอากาศจะมีอากาศหนาวจัดทุกปี ต่ำสุดประมาณ 4 องศาเซลเซียส

เศรษฐกิจชุมชน

อาชีพหลักของชาวม้งในชุมชนหนองหอย คือ การทำการเกษตรกรรมโดยการปลูกผัก เช่น ผักสลัด กะหล่ำ แครอท และที่มีการปลูกเพิ่มเติมในขณะนี้ คือ ชาเขียว และองุ่น

ลักษณะของการทำเกษตรจะทำในแบบขั้นบันได เนื่องจากพื้นที่ของชาวม้งเป็นพื้นที่สูงและมักจะทำการเกษตรในช่วงฤดูฝน กับช่วงฤดูหนาวเท่านั้น ส่วนในฤดูร้อนชาวม้งมักพากันออกไปหาพื้นที่เพื่อทำการเกษตรใหม่ เนื่องจากมีปัญหาเกี่ยวกับการขาดแคลนแหล่งน้ำนั่นเอง

ภายในชุมชนมีร้านค้าขายของชำ และร้านขายผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร มีปั้มน้ำมันเพื่อให้บริการเติมน้ำมันสำหรับมอเตอร์ไซด์และรถกระบะ เพื่อขนถ่ายพืชผลทางการเกษตร โดยรายได้เฉลี่ยของชาวม้งในแต่ละครัวเรือนจากการทำการเกษตร ประมาณครัวเรือนละ 70,000 บาท ต่อปี

สถานที่ท่องเที่ยวตามธรรมชาติ

เลขชุมชนหนองหอยขึ้นไป มีเส้นทางชมธรรมชาติดอยม่อนล่อง ซึ่งเป็นจุดชมวิวยามหน้าผาสูงเหนือระดับน้ำทะเลประมาณ 1,460 เมตร สามารถมองเห็นทิวทัศน์อันสวยงามได้ในมุมกว้าง มีพรรณไม้และดอกไม้ป่าหลากหลายให้ได้ชื่นชม ในฤดูหนาวจะเป็นจุดชมทะเลหมอกที่สวยงามจุดหนึ่ง

นอกจากคอยม่อนล่องแล้วยังมีสถานที่ท่องเที่ยวอีกแห่งหนึ่ง ซึ่งปัจจุบันได้รับความนิยมมากในหมู่นักท่องเที่ยวคือ ม่อนแจ่ม ซึ่งเป็นสถานที่ที่ถือว่ามีความสวยงามไม่แพ้คอยม่อนล่องสามารถมองเห็นเมืองฝางและอำเภอแม่แตงได้อย่างชัดเจนในเวลากลางวัน

ภาพที่ 3-3 ทิวทัศน์อันสวยงามบริเวณม่อนแจ่ม

ที่มา : ผู้เขียน

3. วิถีชีวิตของชาวม้งในชุมชนหนองหอย

ชาวม้งในชุมชนหนองหอยส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ปลูกพืชไร่ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผัก และผลไม้ เช่น กะหล่ำปลี แครอท โกโบ ลูกขี้เฒ่า พลับ และไม้ดอกเช่น แกลดิโอลัส เป็นต้น ซึ่งการปลูกพืชไร่ ผลไม้และไม้ดอกเหล่านี้ได้เริ่มเข้ามาแทนที่การปลูกฝิ่นที่เป็นวิถีดั้งเดิมของชาวม้ง ตั้งแต่มีการเข้ามาของโครงการหลวงหนองหอย โดยโครงการหลวงจะส่งเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร เข้ามาช่วยอบรม แนะนำวิธีการปลูก การบำรุงรักษา การเก็บเกี่ยว ตลอดจนให้ยืมเมล็ดพันธุ์พืช ปุ๋ย ยาฆ่าแมลงต่าง ๆ พอได้ผลผลิตก็จะนำมาหักค่าราคาของเหล่านี้ เงินที่เหลือก็จะเป็นผู้ปลูก วิธีการขายผลผลิตสามารถทำได้โดยการนำผลผลิตมาขังที่โครงการหลวง และจดเอาไว้ หลังจากนั้นก็จะมารถของโครงการหลวงมาขนไปขายในเมืองที่ศูนย์ของโครงการหลวงอีกที่หนึ่ง ซึ่งวิธีนี้ช่วยทำให้ชาวม้งในชุมชนหนองหอยได้มีอาชีพ และมีเงินเพียงพอที่จะมีวิถีการดำรงชีวิตที่ดีขึ้น สภาพบ้านเรือนก็ทันสมัยขึ้น ลูกหลานในชุมชนได้เข้าไปเรียนในเมืองมากขึ้น สุขภาพอนามัยก็ดีขึ้น ทั้งนี้จากการพูดคุยกับชาวบ้านในชุมชนเห็นได้ว่า ชาวบ้านมีทัศนคติที่ดีต่อโครงการหลวงที่ช่วยทำให้พวกเขาได้มีวิถีชีวิตที่ดีขึ้น มีความสามารถในการปลูกสร้างบ้านเรือนที่ทันสมัย มีโทรทัศน์ ตู้เย็น เครื่องเสียง รวมถึงคอมพิวเตอร์ รายการทีวีก็สามารถรับชมได้จากเคเบิลทีวี และเมื่อ

เกิดอาการเจ็บป่วยขึ้นพวกเขาจะรักษาด้วยสมุนไพรพื้นบ้านที่มีปลูกในบ้าน หากอาการเจ็บป่วยนั้นรักษาด้วยสมุนไพรพื้นบ้านหรือรักษาด้วยวิธีการแพทย์พื้นบ้านไม่ได้ผลพวกเขาก็จะไปพบแพทย์ที่สถานีอนามัย หรือโรงพยาบาลในตัวเมืองเชียงใหม่ต่อไป

ลักษณะบ้านเรือน

ลักษณะบ้านเรือนของชาวม้งชุมชนหนองหอยในอดีตจะเป็นบ้านติดกับพื้น ปิดทึบ แต่จากการเปลี่ยนแปลงของชุมชนหลังจากการเข้ามาของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอยทำให้พวกเขามีวิถีชีวิต และระบบเศรษฐกิจที่ดีขึ้น รวมทั้งจากการที่มีความเจริญทางด้านคมนาคม ช่วยให้สามารถติดต่อสื่อสารกับคนพื้นราบได้ง่ายขึ้น จึงทำให้ได้รับอิทธิพลในเรื่องของลักษณะบ้านเรือนจากคนพื้นราบเข้ามา ปัจจุบันชาวม้งในชุมชนหนองหอยบางส่วนที่มีฐานะดี จะนิยมปลูกบ้านแบบคนพื้นราบ ลักษณะบ้านเป็นแบบสมัยใหม่ เป็นอิฐฉนวน ๆ หรืออิฐผสมไม้ หรือเป็นแบบเก่าของเขาเองผสมกับแบบใหม่ บางบ้านภายนอกดูสมัยใหม่ แต่ภายในก็ยังคงเป็นแบบเก่าซึ่งคงสภาพความเป็นมรดกเดิมอยู่ แต่เพิ่มสิ่งของเครื่องใช้สมัยใหม่เข้าไป เช่น ตู้เย็น โทรทัศน์ เครื่องเล่นดีวีดี และคอมพิวเตอร์ เป็นต้น

ภาพที่ 3-4 ลักษณะบ้านเรือนของชาวม้งชุมชนหนองหอยแบบเดิม

ที่มา : ผู้เขียน

การปกครอง

แต่เดิมนั้นผู้ที่มีความสำคัญที่สุดในหมู่บ้านคือ หัวหน้าหมู่บ้านและส่วนใหญ่มักจะมาจากตระกูลที่มีอิทธิพลที่สุดในหมู่บ้าน ปัจจุบันรูปแบบการปกครองของชุมชนหนองหอยได้เปลี่ยนไป

จากเดิมเพื่อให้สอดคล้องกับการปกครองแบบท้องถิ่นของไทย โดยมีผู้ใหญ่บ้าน หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “พ่อหลวง” เป็นผู้ที่มีความสำคัญที่สุด ทั้งนี้ผู้ใหญ่บ้านในปัจจุบันก็ยังคงมีบทบาทไม่ต่างจากเดิมคือ ยังคงมีหน้าที่เป็นผู้นำชุมชน ช่วยแก้ปัญหาความขัดแย้งให้กับลูกบ้าน ให้ความช่วยเหลือลูกบ้าน รวมถึงเป็นผู้ประสานงานระหว่างส่วนราชการหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐกับชาวบ้านในชุมชน เช่น ไปประชุมร่วมกับอำเภอ จังหวัด หรือประชุมร่วมกับเจ้าหน้าที่จากโครงการหลวงฯ แล้วนำข่าวสารหรือผลการประชุมที่ได้รับมาแจ้งให้กับชาวบ้านในชุมชนต่อ ปัจจุบันนี้บ้านหนองหอยเก่า มินายสุรินทร์ นทีไพรวัลย์ หรือ “พ่อหลวงสุรินทร์” เป็นผู้ใหญ่บ้าน

การศึกษา

จากการเข้ามาของโครงการหลวง ทำให้มีการจัดตั้งศูนย์เด็กเล็กขึ้นก่อนวัยเรียนขึ้นในหมู่บ้าน เด็กชาวม้งในหมู่บ้านหนองหอยจึงได้รับการศึกษาที่เป็นแบบแผนมากขึ้น เด็กเหล่านี้ได้มีโอกาสเรียนภาษาไทย ได้รับการปลูกฝังทางด้านการปฏิบัติตนหลาย ๆ อย่างจากศูนย์เด็กเล็ก และเมื่อเรียนจบจากศูนย์เด็กเล็ก พวกเขาก็จะไปเรียนชั้นประถมที่โรงเรียน “เจ้าแม่หลวงอุปถัมภ์ 2” ซึ่งเป็นโรงเรียนที่อยู่ในสังกัดของกระทรวงศึกษาธิการ และหลังจากจบการศึกษาชั้นประถมศึกษาแล้ว หากใครอยากจะศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นก็จะเข้าไปศึกษาต่อที่โรงเรียนในตัวเมืองเชียงใหม่ต่อไป ส่วนคนที่ไม่ได้เข้าไปศึกษาต่อก็จะออกมาประกอบอาชีพเกษตรกรรม หรือปลูกพืชไร่ ตามอย่างบรรพบุรุษ

ภาษา

ชาวม้งในชุมชนหนองหอยแห่งนี้เข้าใจทั้งภาษาไทยกลางและภาษาเมืองเชียงใหม่ ทั้งนี้เนื่องมาจากการที่พวกเขาได้ติดต่อกับคนพื้นราบได้มากขึ้น การได้ดูโทรทัศน์ ฟังวิทยุ รวมถึงการที่เด็ก ๆ รุ่นใหม่ได้มีโอกาสเข้ารับการศึกษอย่างเป็นระบบจากโรงเรียน จึงทำให้ชาวบ้านในชุมชนหนองหอยแห่งนี้สามารถสื่อสารกับคนพื้นราบได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะวัยรุ่นที่สามารถสื่อสารได้เป็นอย่างดีพูดได้ชัด แต่ผู้สูงอายุบางส่วนที่อายุมาก ๆ ที่ไม่สามารถใช้ภาษาไทยกลางหรือภาษาเมืองเชียงใหม่ได้ก็ยังมีอยู่บ้าง

ศาสนาและความเชื่อ

แต่เดิมชาวม้งมีความเชื่อหรือนับถือผี (animism) ผสมกับการบูชาบรรพบุรุษ และเชื่อในเรื่องของอำนาจเหนือธรรมชาติ (นิรันดร์, 2534: 91) แต่ปัจจุบันนี้ชาวบ้านบางส่วนได้เปลี่ยนมานับถือศาสนาพุทธ และศาสนาคริสต์โดยจะเห็นได้ว่าในหมู่บ้านหนองหอยใหม่นี้มีทั้งโบสถ์ของศาสนาคริสต์ และมีสำนักสงฆ์ของศาสนาพุทธที่ได้สร้างขึ้นเมื่อวันที่ 10 เมษายน พ.ศ. 2529 ซึ่งอุปถัมภ์

โดยพระวิสุทธิธรรมโกวิท เจ้าอาวาสวัดเจติยสถาน อ.แมริม สำนักสงฆ์แห่งนี้มีบทบาทในหมู่บ้าน คืออบรมสั่งสอนและเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชาวบ้าน รวมถึงการร่วมพัฒนาหมู่บ้าน ช่วยเหลือชาวบ้าน และสงเคราะห์เด็กยากจน

ในเรื่องของความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติยังคงมีอยู่ ดังจะเห็นได้จากการที่ชาวบ้านในชุมชนหนองหอยยังคงใช้วิธีการทำนายด้วยกระดูกไก่เมื่อมีอาการเจ็บป่วย เพื่อให้ทราบว่าเป็นผิคนใดที่ทำให้คนผู้นั้นเกิดอาการเจ็บป่วย และจะสามารถรักษาได้หรือไม่ หรือจะต้องรักษาอย่างไร¹² นอกจากนี้ชาวบ้านในชุมชนหนองหอยยังคงให้ความสำคัญกับพิธีกรรมตามความเชื่อดั้งเดิมอยู่มาก เช่น เมื่อมีการเจ็บป่วยก็จะมีการทำพิธีเรียกขวัญ(ฮ้องขวัญ) การทำพิธีอัฐนึ่ง และพิธีกรรมเกี่ยวกับการเกิด การตาย เป็นต้น

การแต่งกาย

มั้งเป็นชาวเขาเผ่าเดียวที่รู้จักใช้ปาเตะทำลวดลายบนเสื้อผ้า ซึ่งผู้หญิงจะเกล้าผมมวยใหญ่ และนุ่งกระโปรงพลีท นิยมใช้เครื่องเงินประดับประดาทำโล่มือ และกำไลคอ ซึ่งเสื้อผ้าที่สวมใส่มีลวดลายสวยงาม และมีราคาค่อนข้างแพง

1) การแต่งกายชุดมั้งผู้หญิง

เสื้อผ้าผู้หญิงมั้งจะนิยมในการปักตามขอบชายเสื้อให้มีสีสันสวยงาม ดังนี้

1.1 ผ้าพันเอว จะมีจำนวน 2 ชิ้น ดังนี้

ชิ้นที่ 1 จะเป็นผ้าดำล้วนยาวประมาณ 1-2 วา และมีความกว้างประมาณ 1 คืบ ผ้าพันเอวจะใช้สำหรับพันทับบริเวณขอบกระโปรงกับชายเสื้อ

ชิ้นที่ 2 เรียกว่า เตย ใช้พันทับชิ้นที่ 1 จะมีพู่และลายปักอยู่ด้านหน้า

1.2 กระโปรง จะนิยมใช้ผ้าดิบสีขาวที่มีความยาวประมาณ 3-4 วา มาแต่งลวดลายแล้วเย็บติดกับผ้าปัก จากนั้นจึงทำการจับกลีบให้ทั่วทั้งผืนกระโปรง การสวมใส่จะใช้วิธีพันกระโปรงรอบเอวแล้วใช้ปลายเชือกทั้ง 2 ด้านมัดให้แน่น

ปัจจุบันชุดชาวมั้งเขียวของผู้หญิงได้ทำการประยุกต์ใช้ที่แตกต่างไปจากชุดดั้งเดิมเนื่องจากภาวะทางด้านเศรษฐกิจรวมทั้งการที่จะต้องออกไปทำไร่ จึงทำให้ไม่มีเวลาในการจัดเตรียมชุดสำหรับสวมใส่ในวันปีใหม่หรือในวันที่จะกระทำพิธีต่าง ๆ จากภาวะของเวลาที่มีจำกัดและมีน้อยลงนั้นทำหญิงสาวชาวมั้งเขียวทำการประยุกต์ใช้การแต่งกายด้วยการไปซื้อกระโปรงแบบสำเร็จรูปที่มีขายอยู่ในเมืองหลวงแล้วนำมาตกแต่งให้สวยงามในภายหลัง

¹² สัมภาษณ์นายชวน นทีไพรวัลย์, 27 มกราคม 2553.

2) การแต่งกายชุดม้งผู้ชาย

เสื้อม้งชายในแบบดั้งเดิมนั้นจะใช้ผ้าสีดำ นำมาปักลวดลายด้วยโทนสีที่เน้นสีน้ำตาล เช่น สีส้ม สีฟ้า สีเหลือง โดยจะนิยมปักลวดลายตามขอบชายเสื้อหรือตามขอบแขนเสื้อ ลักษณะของตัวเสื้อจะเป็นเสื้อเอวลอย ส่วนใหญ่แล้วผู้สูงอายุของชาวม้งจะนิยมใส่มากกว่าชาวม้งรุ่นหนุ่มสาว

2.1 เสื้อม้งชายที่นิยมสวมใส่ในปัจจุบัน ลักษณะของตัวเสื้อจะเป็นผ้าสีดำปักลายลวดลายตกแต่งลวดลายตามที่ผู้สวมใส่ต้องการ

2.2 ผ้าพันเอวของม้งชาย ตัวผ้าจะมีสีดำยาวประมาณ 2 วา และกว้างประมาณ 1 คืบ ด้านปลายของผ้าพันเอวทั้ง 2 ด้านจะปักลวดลาย เมื่อสวมใส่จะใส่ปลายทั้งสองด้านเข้ามาประกบกัน

2.3 กางเกงของม้งชายจะเป็นผ้าพื้นสีดำ มีการปักลวดลายให้เป็นดอกต่างๆ ตรงบริเวณปลายขากางเกงทั้ง 2 ข้าง ลักษณะของรูปทรงกางเกงจะมีเป้ากางเกงที่ค่อนข้างมีความยาวเป็นอย่างมาก

เนื่องจากในปัจจุบันวัฒนธรรมการแต่งกายของชาวม้งชายเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงไปจากแบบดั้งเดิม ทั้งที่เป็นรูปแบบของตัวเสื้อและสีสันทนของเสื้อผ้า สาเหตุก็เพื่อให้เข้ากับยุคกับสมัยที่เปลี่ยนไปรวมทั้งการที่ได้รับสื่อในรูปแบบต่างๆ เช่น สื่อทางโทรทัศน์ เป็นต้น อีกทั้งจากการที่ได้ไปพบปะสังสรรค์กับชาวบ้านในพื้นที่ราบ ก็มีผลทำให้รูปแบบในการแต่งกายของชาวม้งเปลี่ยนแปลงไป โดยมีการผสมผสานระหว่างเสื้อกับกางเกงแบบใหม่ๆ เช่นมีการสวมเสื้อยืดใส่กางเกงม้ง หรือใส่เสื้อม้งแต่สวมกางเกงยีนส์ ซึ่งส่วนมากแล้วการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้มักจะเกิดขึ้นในหมู่ของวัยรุ่นเป็นส่วนใหญ่

ในกระแสวัฒนธรรมที่เปลี่ยนไปและมีการรับเอาวัฒนธรรมสมัยใหม่เข้ามาสู่ชุมชนโดยกลุ่มชาวม้งรุ่นใหม่ ทำให้รูปแบบการดำเนินชีวิตและการแต่งกายมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมบ้าง อย่างไรก็ตามชาวม้งส่วนใหญ่ ยังคงรักษารูปแบบประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมเอาไว้ได้อย่างเหนียวแน่นและร่วมกันรักษาเอาไว้เป็นอย่างดี ทั้งยังสามารถนำเอาวัฒนธรรมแบบใหม่ไปประยุกต์ให้เข้ากับวัฒนธรรมดั้งเดิมโดยที่วัฒนธรรมเดิมไม่ได้เสียคุณค่าไปแต่อย่างใด

ระบบความเชื่อของชาวม้งในชุมชนหนองหอย

ชาวม้งมีความเชื่อในเรื่องผี นับถือผีและวิญญาณของบรรพบุรุษ มีระบบความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติ ซึ่งอำนาจเหนือธรรมชาตินี้สามารถให้คุณและโทษแก่ชาวม้งได้ ทั้งนี้อยู่ที่

การปฏิบัติต่อผีและวิญญาณเหล่านั้นว่าชาวม้งผู้ใดหรือกลุ่มใดที่กระทำการบูชาถูกต้องตรงตามโบราณประเพณีที่สืบทอดกันมา

ชาวม้งในชุมชนหนองหอยมีการนับถือผีเป็นส่วนใหญ่ และมีสำนักสงฆ์ตั้งอยู่ห่างไกลออกไปจากตัวหมู่บ้านทั้งก่อนและเลยห่างไกลออกไปจากหมู่บ้าน ถึงแม้ชาวม้งส่วนใหญ่จะนับถือศาสนาพุทธตามกฎหมาย แต่ก็ยังคงรักษาความเชื่อในการนับถือผีและวิญญาณบรรพบุรุษ ดังที่เคยปฏิบัติสืบทอดกันมา ยกเว้นกลุ่มชาวม้งที่หันไปนับถือศาสนาคริสต์ ที่เชื่อในอำนาจของพระเจ้าว่าเป็นสิ่งสมบูรณ์สูงสุด มีอำนาจที่สุดในฐานะผู้ทรงสร้างโลกและมนุษย์ แต่ชาวม้งเหล่านี้ก็ยังกราบไหว้ผีบรรพบุรุษเช่นกัน

การสาธารณสุข

แต่ก่อนนั้น เมื่อเกิดอาการเจ็บป่วย ชาวบ้านในชุมชนหนองหอยมักจะใช้วิธีการรักษาด้วยสมุนไพรพื้นบ้าน หรือประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อเพื่อรักษาอาการเจ็บป่วยนั้น ๆ แต่ในปัจจุบันที่ความเจริญเข้ามาทำให้การเดินทางลงไปรักษาที่โรงพยาบาลในเมือง หรือไปสถานอนามัยสะดวกขึ้น ชาวบ้านส่วนใหญ่ จึงนิยมที่จะเดินทางเข้าไปรับการรักษาที่โรงพยาบาลหรือสถานอนามัยมากกว่าที่จะใช้วิธีการรักษาตามแบบการแพทย์พื้นบ้านเหมือนในอดีต เช่น ผู้หญิงม้งที่หมู่บ้านนี้ เวลาจะคลอดลูกก็จะไปคลอดที่โรงพยาบาลในอำเภอแมริม ไม่ทำคลอดกันเองแบบเดิมอีกแล้ว แต่ถ้าไปหาหมอสมัยใหม่แล้วยังไม่หาย พวกเขาจะกลับมารักษาด้วยพิธีกรรมแบบเดิมอีกครั้งหนึ่ง

จากการสอบถามชาวบ้านในพื้นที่บ้านหนองหอย เกี่ยวกับระบบการแพทย์พื้นบ้านในชุมชนหนองหอย พบว่ากลุ่มผู้สูงอายุยังให้ความสำคัญกับการรักษาอาการเจ็บป่วยด้วยการแพทย์พื้นบ้าน เช่น การใช้สมุนไพร หรือการให้หมอสมุนไพรในชุมชนรักษา โดยอาการเจ็บป่วยที่ส่วนใหญ่ยังใช้สมุนไพรรักษา คือ อาการปวดหัว ปวดท้อง การมีไข้ต่ำ ๆ หรือกระดูกหักก็ยังคงใช้วิธีการเข้าเฝือกด้วยวิธีพื้นบ้าน โดยการใช้สมุนไพรที่ปรุงโดยแพทย์พื้นบ้าน ในขณะที่กลุ่มวัยรุ่นในชุมชนไม่ได้ให้ความสำคัญกับการรักษาอาการป่วยด้วยการแพทย์พื้นบ้านมากนัก เนื่องจากส่วนใหญ่เข้าไปเรียนหนังสือในเมือง เมื่อมีอาการเจ็บป่วยเกิดขึ้นก็มักจะไปหาแผนปัจจุบันหรือไปพบแพทย์ที่โรงพยาบาลมากกว่า และจะกลับมารักษาด้วยแพทย์พื้นบ้านในชุมชนก็ต่อเมื่อการรักษาด้วยแพทย์แผนปัจจุบันไม่ได้ผล ซึ่งก็ไม่ได้เป็นความสมัครใจของเด็กเอง หากแต่เป็นการตัดสินใจโดยพ่อแม่หรือญาติพี่น้องของเด็ก หรือในบางกรณีก็อาจจะเป็นการรักษาด้วยวิธีผสมผสานทั้งการแพทย์แผนปัจจุบันและการแพทย์พื้นบ้าน เช่น การดื่มยาที่ปรุงจากสมุนไพรหลังจากการได้รับการผ่าตัดจากแพทย์ในโรงพยาบาล เพื่อรักษาอาการไข้¹³

¹³ สัมภาษณ์นายทอง เตชะเลิศพนา. 27 มกราคม 2553.

จากแนวคิดเช่นนี้แสดงให้เห็นว่าชาวเมืองในชุมชนหนองหอยแห่งนี้ ยังคงไม่ละทิ้งแนวทางการรักษาอาการเจ็บป่วยด้วยการแพทย์พื้นบ้าน ไม่ว่าจะเป็นการใช้สมุนไพรที่มีปลูกอยู่ในบ้าน หรือการรักษาด้วยแพทย์พื้นบ้านซึ่งเป็นคนในชุมชนของตนเอง เพียงแต่พวกเขาได้นำเอาภูมิปัญญาพื้นบ้านมาผสมผสานกับการแพทย์สมัยใหม่

